

Розділ 3. Педагогічна практика

Солопун Є.В.,

учитель англійської мови Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №142

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ УЧНІВ

У статті обґрунтовано необхідність використання завдань соціокультурного характеру на уроках англійської мови з метою підвищення ефективності її вивчення. Розкрито сутність методу навчальних проектів, застосування якого сприяє розвитку самостійного творчого мислення учнів, залученню їх до спільної дослідницької діяльності. Розглянуто основні типи проектів, спрямованих на опанування елементами соціокультурного середовища англійськомовних країн.

Ключові слова: англійська мова, соціокультурна сфера, метод проектів, особистісний підхід.

Постановка проблеми. Однією з найбільш характерних рис сучасного українського суспільства є подальше розширення міжнародних стосунків, що сприяє швидкій інформатизації суспільства, зростанню інтересу до вивчення іноземної мови й культури. Саме міжкультурні знання є основою розвитку в молоді вмінь установлювати взаємодію між різними культурами, націями, стилями життя тощо. Міжкультурна освіта може та має покращити взаємини між націями, а також збагатити власну національну культуру на основі вивчення іншої культури, насамперед, завдяки засвоєнню іншої мови. Як відомо, на сучасному етапі розвитку глобалізаційних процесів у світі найпоширенішою мовою є англійська [1].

Модернізація змісту освіти в Україні на сучасному етапі розвитку суспільства зокрема пов'язана й з інноваційними процесами в організації навчання іноземних мов, що передбачає як зміну стилю педагогічного спілкування від авторитарного до демократичного, так і включення у зміст іншомовної освіти соціокультурного компонента з метою розвитку духовного потенціалу учнів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз наукових джерел із зазначеної тематики, питання реалізації соціокультурного підходу у процесі вивчення іноземної мови є достатньо актуальним. Подолання лінгвоетнічного бар'єру стає можливим лише за умови вивчення мови з урахуванням соціокультурних факторів. У недавньому минулому в більшості випадків увага науковців була спрямована на лінгвістичний й лінгвокраєзнавчий аспекти вивчення іноземної мови (М. Байрам, С. Басснетт, Л. Джин, М. Кортацци, С. Крамш, К. Рисанджер та ін.). Однак варто зазначити, що нині в навчанні іноземних мов набула актуальності необхідність формування у школярів певної психологічної готовності до «проникнення» в іншу мову за допомогою вивчення культури носіїв мови, що вивчається.

Таким чином, необхідність удосконалення соціокультурних аспектів навчання іноземної мови, урахування ролі психологічного фактора особистісного розвитку школярів, визначення ступеня їх готовності до більш глибокого вивчення соціокультурної сфери різних країн зумовили актуальність теми дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та розкритті практики застосування методу проектів для підвищення ефективності оволодіння іноземною мовою школярами за допомогою розвитку їх соціокультурної сенсibilізації завдяки усвідомленню взаємозалежності мови й культури, взаємовпливу рідної та іноземної мов і культур у процесі комунікації. У статті розглянуто можливості активних методів навчання англійської мови, зокрема застосування творчих завдань і проектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціокультурне середовище – це культура і стан суспільства, у якому живе й розвивається людина; це складна структура суспільних, матеріальних і духовних умов, у яких реалізується особистість. Тому формування соціокультурної компетенції виявляється надзвичайно важливим за умови відсутності мовного середовища, що, власне, уже закладено в поняття «іноземна мова» – це мова, носіїв якої немає або практично немає в довколишньому мовному середовищі. Тому оволодіння цією мовою є спланованим і контрольованим. Відтак і підходи до формування соціокультурної компетенції мають спрямовуватися на навчання в характерних для спілкування мовленнєвих ситуаціях або максимально наближених до них. У розумінні мовленнєвої ситуації виходимо з поширеного у психолінгвістиці тлумачення її як сукупності мовленнєвих і немовленнєвих умов, необхідних і достатніх для того, щоб здійснити мовленнєву дію. Ці умови можуть бути задані в тексті або створені вчителем у класі. Важливо, щоб навчальна мовленнєва ситуація була похідною від завдання мовленнєвого спілкування, зокрема від реальної ситуації, у якій може опинитися учень, перебуваючи у країні, мова якої вивчається, коли він буде змушений поводити себе відповідним чином [3].

Одним з основних завдань вивчення іноземної мови є формування вміння адекватного спілкування мовою, що вивчається. Це можливо лише за умови ознайомлення учнів із правилами й нормами мовленнєвої поведінки осіб, які є аутентичними носіями цієї мови. Цей соціокультурний аспект є вагомим у навчанні іноземної мови, а отже, і роль соціальної й культурної сфери в цьому процесі надзвичайно значна. Саме тому ознайомлення з автентичною соціокультурною сферою має займати важливе місце у процесі вивчення іноземної мови, зокрема й англійської [4].

Для формування соціокультурної компетенції учнів в оволодінні іншомовним мовленням необхідно створити такі умови навчання, які відтворювали б реальне спілкування, слугували механізмом соціальної взаємодії та сприяли засвоєнню норм і моделей мовленнєвого й немовленнєвого спілкування, притаманних соціуму країни, мова якої вивчається.

Навчальними програмами з іноземної мови передбачено втілення країнознавчого аспекту на основі реалізації внутрішньопредметних зв'язків і дидактичного принципу наступності. Тобто можна констатувати, що країнознавчі знання базового рівня учні 5-9 класів здобувають завдяки кількох каналів: по-перше, засобами рідної мови за допомогою фактичних міжпредметних зв'язків з іншими навчальними предметами (історія, географія, зарубіжна література тощо), по-друге, засобами іноземної мови на уроках на основі засвоєння текстів, тем для усного мовлення – внутрішньопредметних зв'язків. Різноманітні міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки поглиблюють зміст знань учнів про Велику Британію та інші країни, активізують розвиток мотиваційної сфери їхньої пізнавальної діяльності щодо іноземної мови.

Варто зазначити, що навчальний матеріал, який вивчається в основній школі, містить багато фактологічних даних, а тому в 5–9 класах переважають міжпредметні зв'язки, засновані на фактологічному матеріалі.

Практика навчання в загальноосвітніх навчальних закладах показує, що міжпредметні зв'язки ще недостатньо використовуються у практиці навчання іноземної мови. Це пов'язане, насамперед, із відсутністю координованості між навчальними програмами з іноземної мови та з інших шкільних предметів (історії, географії, зарубіжної літератури, біології, хімії тощо),

що унеможливило свідоме перенесення учнями вже здобутих знань про різні країни у сферу іноземної мови.

Отже, країнознавчі знання базового рівня – це знання узагальненого, енциклопедичного характеру, які засвоюються завдяки каналу рідної мови, і знання дещо конкретизовані в соціокультурному спрямуванні (спорт, освіта, традиції, звичаї, свята в англomовних країнах тощо), які засвоюються за допомогою каналу іноземної мови. Базові країнознавчі знання є синтезом усієї інформації, засвоєної в 5–9 класах у процесі вивчення іноземної мови та інших предметів, та складають інваріантну основу країнознавчої компетенції як компонента соціокультурної компетенції.

У старших класах країнознавча компетенція поглиблюється на основі здобуття учнями нових знань про сучасний культурний і соціальний простір англomовних країн. Тому доцільним вважаємо застосовувати на уроках певні соціокультурні завдання, які умовно можна поділити на такі групи:

- соціокультурні пошукові;
- соціокультурні ігрові;
- проекти з соціокультурною складовою та творчі завдання.

Сьогодні більше, ніж будь-коли, у центрі уваги знаходиться учень, його унікальні особливості та неповторний внутрішній світ. Тож основна мета сучасного вчителя – обрати методи і форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку індивіда, онтогенезу особистості.

Серед технологій, що забезпечують особистісно орієнтоване навчання, відзначаємо метод навчальних проектів як спосіб розвитку пізнавальної творчої діяльності учнів, їх самостійності. Робота над проектом – це багаторівневий підхід до вивчення мови, що охоплює читання, аудіювання, розмовну практику і граматику.

Проектна методика має такі характеристики [5]:

- проектна діяльність зосереджена на змісті навчання, а не на конкретних мовних цілях. Реальні проблеми й теми, цікаві учням, мають переважати у проекті;
- провідним у проектній діяльності є учень, тоді як учитель виконує роль помічника, того, хто скеровує процес виконання проекту;
- проектна діяльність передбачає співпрацю, а не змагальність. Учні можуть працювати самостійно, невеликими групами, усім класом, виконуючи проект, обмінюючись ресурсами, ідеями, досвідом;
- проектна діяльність забезпечує автентичну інтеграцію навичок і оброблення інформації з різних джерел, відображає завдання реального життя;
- завершується робота над проектом створенням продукту діяльності та його презентацією, наприклад, усної презентації, створенням постера, випуском бюлетеня, написанням доповіді, розігруванням ситуації тощо.

Проте цінність проекту полягає не лише в фінальному продукті, а у процесі діяльності зі створення проекту. Проектне навчання забезпечує розвиток учнів: вони навчаються самостійно здобувати знання, набувають досвіду пізнавальної діяльності тощо.

У сучасності вченими й педагогами запропоновано різні варіанти проектів і способів їх реалізації. Так, найбільшого поширення у практиці навчання іноземних мов набула така типологія проектів: монопроект, колективний проект, які, у свою чергу, можуть бути усномовленневими, письмовими, видовими, Інтернет-проектами.

Робота над проектом передбачає таке: 1) володіння здатністю працювати з інформацією (учень повинен уміти орієнтуватися у великій кількості джерел (писемних, усних, образотворчих); добирати ті відомості, події, факти, які допоможуть йому найкращим чином розкрити предмет свого дослідження й виключити другорядні відомості, деталі; 2) дослідницький аспект (учень повинен уміти вибрати з численних проблем, пов'язаних із темою проекту, важливі, пізнавальні, цікаві для довоколишніх, актуальні; при цьому він має

бути здатним аналізувати матеріал, порівнювати, прогнозувати, узагальнювати, робити висновки, використовуючи свій життєвий, навчальний досвід, ерудицію); 3) мовний аспект (учень повинен уміти описати або усно викласти засобами іноземної мови хід і результат свого дослідження. За жанром в обох випадках виклад має наближатися до загальнонаукового стилю, мати академічний характер. При цьому важливо висловити авторське ставлення до предмета дослідження, до визначених проблем).

Кожний обраний проект передбачає формування певної стратегії й тактики виконання, оцінювання результатів роботи. Над монопроектом працює один учень. Бажано, щоб він сам обирав тему проекту. Автор обґрунтовує мотиви вибору конкретного проекту, підкреслює актуальність теми для вирішення певної проблеми, для підвищення освітнього рівня тих, хто буде знайомитися з результатами дослідження, бажання й можливість розкрити й розвинути тему цікаво для своїх товаришів.

Організація роботи над колективним проектом передбачає такі етапи: вибір проблеми; узгодження складу учасників; обґрунтування та логічне вибудовування стратегії діяльності; призначення терміну виконання, періодичності звітів про хід роботи; обговорення й вибір джерел інформації [2].

Варто зазначити, що в повсякденній практиці насамперед створюються проекти змішаного типу, які поєднують ознаки дослідницьких, творчих та інформаційних проектів. Так, проект пошукового характеру із соціокультурною складовою може передбачати як індивідуальну роботу, так і роботу в парах, наприклад: «Imagine that you have been invited to the USA for a summer holiday. Do some research and find out more about the most popular tourist and sightseeing places in the state where you have been invited to go. Suggest your ideas for summer rest in your country». Такий тип завдань потребує наявності в учнів базових фонових і краєзнавчих знань, а також певної мовної підготовки.

Соціокультурні пошукові завдання можуть поєднуватись із соціокультурними творчими проектами, як-от: «Look at the Guide map of the sightseeing tour along the Thames. Find out more information about the places you may visit. Make a similar map of the tour along the Dnipro in Kyiv».

Соціокультурні проекти досить ефективно сприяють розвитку в учнів творчого потенціалу, наприклад: «Look at the following series of cartoons. Read and say what new information you have learned about American sports. Design a cartoon about Ukrainian most popular kinds of sport».

Соціокультурні ігрові завдання побудовані на таких автентичних реаліях, як розроблення брошури, оголошення, анкети, плакату, ілюстрації тощо. Такий тип завдань передбачає як індивідуальну роботу, так і роботу в парах чи групову творчість, для прикладу: «Look at the advertisement of the event and guess what group of people it is aimed at. Say how popular this event could be if this advertisement were published in the New York Times or Kievskie Novosti».

Як показує практика, застосування зазначених типів соціокультурних завдань сприяє ефективному особистісному розвитку учнів і формуванню в них соціокультурної компетенції.

Висновки. Застосування творчих завдань, методу навчальних проектів забезпечує розвиток активного мислення учнів, самостійності, умінь проводити дослідження. Водночас вивчення іноземної мови за допомогою методу проектів надає змогу більш активно знайомитися із соціокультурними особливостями різних країн. Окрім цього, проектне навчання сприяє формуванню співпраці учнів, а це виховує такі етичні цінності, як взаємодопомогу, толерантність, уміння співпереживати, формує творчі здібності та активізує навчальну діяльність у цілому. Отже, таке навчання уможливорює ґрунтовне опрацювання елементів соціокультурного середовища країни, мова якої вивчається.

Список використаних джерел

1. Авдеев Н. Ф. Высшая школа в условиях глобализации / Н. Ф. Авдеев. – М. : Изд-во МГИУ, 2011. – 578 с.
2. Брейгина М. Е. Проектная методика на уроках испанского языка / М. Е. Брейгина // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 2. – С. 28–32.
3. Голуб І. Ю. Формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетенції у процесі вивчення німецької мови після англійської : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання : германські мови" / І. Ю. Голуб. – К. : Київський національний лінгвістичний університет, 2010. – 24 с.
4. Каракурт В. Формирование социокультурной компетенции в процессе изучения английского языка как иностранного / В. Каракурт // Педагогічні науки. – 2012. – № 55. – С. 104–108.
5. Novikova O. Project Work : A Means to Promote Language Content / O. Novikova // Англійська мова професійного спрямування : нові обрії : матер. Всеукр. наук.-практ. конференції. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – С. 201–206.

Солопун Е.В. Социокультурный аспект преподавания английского языка и его роль в практической работе учеников

В статье обоснована необходимость использования заданий социокультурного характера на уроках английского языка с целью повышения эффективности его изучения. Раскрыта сущность метода проектов, применение которого способствует развитию самостоятельного творческого мышления учащихся и приобщает их к коллективной исследовательской деятельности. Рассмотрены основные типы проектов, направленные на овладение элементами социокультурной среды англоязычных стран.

Ключевые слова: английский язык, социокультурная сфера, метод проектов, личностный подход.

Solopun, E.V. The Sociocultural Aspect of Teaching English and its Role in Students' Practical Work

The article substantiates the necessity of using sociocultural tasks to increase effectiveness of teaching English. The essence of the project method which promotes the development of students' independent creative thinking and involves them in the collective research activities has been revealed. The main project types aimed at teaching sociocultural elements of the English speaking countries have been considered.

Key words: the English language, sociocultural sphere, project method, student-centered approach.